

ZARARLI G‘OYALARNING DISTRUKTIV VA G‘AYRIINSONIY XUSUSIYATLARI

Tashmetov Tuxtasin Xudayberganovich, Chirchiq davlat pedagogika universiteti dotsenti, falsafa doktori (PhD)

DESTRUCTIVE AND INHUMANE CHARACTERISTICS OF HARMFUL IDEAS

Tashmetov Tukhtasin Khudayberganovich, Associate Professor, Chirchik State Pedagogical University, Doctor of Philosophy (PhD)

ДЕСТРУКТИВНЫЕ И БЕСЧЕЛОВЕЧНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВРЕДНЫХ ИДЕЙ

Ташметов Тухтасин Худайберганоич, доцент Чирчикского государственного педагогического университета, доктор философии (PhD)

<https://orcid.org/0009-0009-7633-4035>

e-mail:

toshmetovtuxtasin@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zararli g‘oyalarning destruktiv va g‘ayriinsoniy xususiyatlari sifatida axborot g‘oyaviy ta‘sir o‘tkazishning o‘tkir quroliga aylanayotganligi hamda yosh avlodning media savodxonligi va internetdan foydalanish madaniyatini yuksaltirish, milliy segmentni rivojlantirish, yoshlarni axborot-psixologik xurujlardan ximoya qilish texnologiyalarining nazariy asoslarini yanada takomillashtirish amaliy ahamiyatga ega ekanligi yoritib berilgan.

Kalit so‘zlari: axborot, targ‘ibot, geosiyosat, globallashtirish, internet, g‘oya, ma‘naviyat, mafkura, milliy qadriyat, texnologiya, intellektual, kompyuter, xuruj, tahdid, manipulyatsiya, fatvo, ekstremizm, manqurt, ijtimoiy tarmoq, demokratiya.

Abstract: This article emphasizes that axiorot becomes a sharp instrument of ideological influence as destructive and inhumane features of harmful ideas, and it is of practical importance to increase the culture of media literacy and Internet use by the younger generation, develop the national segment, and further improve the theoretical foundations of technologies to protect young people from axiological and psychological attacks.

Keywords: information, propaganda, geopolitics, globalization, internet, idea, spirituality, ideology, national values, technology, intelligence, computer, attack, threat, manipulation, fatwa, extremism, mangroves, social network, democracy.

Аннотация: В данной статье подчеркивается, что в качестве деструктивных и бесчеловечных черт вредных идей аксиорот становится острым инструментом идеологического воздействия и имеет практическое значение повышение культуры медиаграмотности и использования интернета подрастающим поколением, развитие национального сегмента, дальнейшее совершенствование теоретических основ технологий защиты молодежи от аксиоротно-психологических атак.

Ключевые слова: информация, пропаганда, геополитика, глобализация, интернет, идея, духовность, идеология, национальные ценности, технологии, интеллект, компьютер, атака, угроза, манипуляция, фетва, экстремизм, мангровые заросли, социальная сеть, демократия.

KIRISH. Zamonaviy axborot texnologiyalari allaqachon hayotimizning bir qismiga aylanib ulgurgan. Bir necha yillar oldin internet haqida, virtual muloqot haqida tasavvurga ega bo‘lmagan odamlar hozir muloqotning eng oson va har taraflama qulay yo‘liga o‘tishdi. “O‘rgimchak to‘ri”ning takomillashuvi esa “ijtimoiy tarmoq” tushunchasining paydo bo‘lishi va shakllanishiga zamin yaratdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. Ijtimoiy tarmoqlar haqida ilk bora o‘z tasavvurlarini bayon qilgan olimlar R.Solomonov va A.Rapoport o‘tgan asr o‘rtalarida muloqotning virtual ko‘rinishi haqida o‘z fikrlarini bayon qilishgan. Vengriyalik mutaxassislar P.Erdos va A.Renilar ijtimoiy tarmoqlarni shakllantirish borasidagi tasavvurlarini aytib o‘tishgan. Ijtimoiy tarmoq atamasini alohida tushuncha sifatida 1954 - yil Manchester maktabi namoyandalaridan biri J.Barns ilmiy iste‘molga olib kirgan. Internet tarmog‘ida insonlar o‘rtasidagi muloqotning avj olishi, rivojlanib ketishini olimlar ijtimoiy tarmoqlarning tezkor faoliyati bilash bog‘lashadi. Aslida ham shunday. Siz virtual olamda tez va qulay muloqotni kunning yoki tunning istalgan vaqtida o‘rnatishingiz mumkin. Suhbatdoshingiz bilan yozishib, gaplashib, uni ko‘rishingiz ham mumkin. Buning uchun kompyuter yoki telefon va internet bo‘lsa kifoya.

Bugun dunyo aholisining 90% dan ortig‘ida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish imkoniyati mavjud. Foydalanayotganlar soni ham hayratlanarli. Birgina “Facebook” ijtimoiy tarmog‘idan 1,5 milliarddan ortiq kishi foydalanadi. Rossiyalik olim I.N.Panarinning ta‘kidlashicha, har kuni “Facebook” ijtimoiy tarmog‘iga 936 milliondan ortiq foydalanuvchi tashrif buyuradi. Umumiy foydalanuvchilar sonining 51 %i kamida bir oyda bir marta tarmoqqa kiradi. Bir foydalanuvchining “Facebook”da bir kun davomida bo‘lish vaqti 21 daqiqa. Eng faol “Facebook” foydalanuvchilari Kanadada yashaydi. Osiyolik foydalanuvchilar soni ham oz emas, 253 million kishidan ortiqroq. Bu raqam bundan ham ko‘p bo‘lishi mumkin edi, ammo Xitoyda “Facebook”ka kirish ta‘qiqlangan. “Google”ga tegishli video-xosting xizmati mashhurligi bo‘yicha ikkinchi o‘rinda turadi. Har oy saytga 1,3 milliarddan ortiq kishi tashrif buyuradi.

Har oyda internet foydalanuvchilari saytdagi videolarni tomosha qilish uchun 6 milliard soatdan ko‘proq vaqt sarflashadi. “Mutaxassislarning hisob-kitoblariga ko‘ra, insonlarning ijtimoiy tarmoqda sarflaydigan minimal vaqti 3 soatni tashkil etadi. Bir qarashda kishini xavotirga soladigan hech narsa yo‘qdek”[1]. Inson bu 3 soat mobaynida turli hududlarda yashaydigan yaqinlari, tanishlari, qarindoshlari bilan muloqot qilmoqda, bunda nima notabiiylik bor deb o‘ylash mumkin. Albatta, ushbu muloqot jarayonlarining ijobiy tomonlarini inkor etib bo‘lmaydi. Biroq, ijtimoiy tarmoqlarda faqat ezgu niyatni ko‘zlagan insonlar o‘tirmasligini o‘nlab misollar bilan asoslash mumkin. Ayniqsa, yoshlarda bunday holat ko‘proq yolg‘iz qolish istagining kuchayishida namoyon bo‘ladi. Tarmoqlarda mashhur bo‘lgan “Ko‘k kit” o‘yini ham yolg‘izlikni, jamoaviy munosabatlardan qochishni targ‘ib qilib, oxir-oqibat yoshlarni o‘z joniga qasd qilishga yetaklovchi jihatlarni oshkor qildi. Bu haqidagi dastlabki shov-shuvlar 2015 yildan boshlangan. “Internetda “Ko‘k kit”, “Tinch uy”, “f58”, “f57” kabi “o‘lim guruhlarini”[2] haqida turli fakt va ma‘lumotlar bor: “Ko‘k kit”ni 18 yoshga to‘lmagan, mustaqil fikri, qiziqqan mashg‘uloti yo‘q o‘smirlar qiziqtiradi. Boshida oson, qiziq topshiriqlar berib o‘smirning ichiga kirib oladi. Keyinchalik tanasiga tig‘ bilan ko‘k kitning suratini chizdirib, bitta kuyni 3 kun tinimsiz tinglab, topshiriqlarni bajargan o‘smirlarni maqtab, tabriklaydi. Bu nihoyat 50 kunda so‘nggi – 50 topshiriq (suiqasd)ni bajartirib, uni videoga olishni o‘rgatuvchi o‘lim o‘yini, deyiladi.

MUHOKAMA. Tahlillar ko‘rsatmoqdaki, “...gegemonlik xohishidan voz kecha olmayotgan ayrim davlatlar hali-hanuz rivojlanayotgan mamlakatlarni o‘z ta‘siriga olishga urinmoqda, imperiyachilik kayfiyatidagi arboblarning demokratik g‘oyalar eksporti zavqiga berilib ketib, ba‘zida davr sinovidan omon chiqqan milliy qadriyatlarga nopisandlik qilmoqda. Geosiyosiy maqsadlarni ko‘zlab amalga oshirilayotgan axborot xurujlari ijtimoiy tarmoqlarga ko‘chmoqda”[3]. Darhaqiqat, global tarmoq – ulkan resurs. Biroq bu resursdan kim va qanday maqsadlarda foydalanishi ham juda jiddiy masalalar sirasiga kiradi. Xususan, ma‘lumotlarda keltirilishicha, bugunga kelib, internet tizimining ijtimoiy tarmog‘ida ma‘naviy, axloqiy tubanlikni “targ‘ib” etuvchi sahifalarning soni bir necha yuz

millionni tashkil etmoqda. “Bugun shaxsni manqurtga aylantirish uchun Chingiz Aytmatov yozganidek, tuya terisini odamning taqir boshiga kiydirish shart emas. Endi sodir bo‘ladigan urushlar jang maydonida emas, balki mafkura poligonida yuz beradi. Shu jihatdan qaraganda, yoshlarning ko‘p vaqtini internetda behuda sarflashi katta fojidadir”[4]. Chunki global o‘zgarishlar mafkuraviy ta’sir o‘tkazish ko‘lamini haddan ziyod kengaytirib, beqiyos darajada tezlatib yuborganida ham ko‘rinadi.

NATIJALAR. Yoshlar orasida mutaassiblikka yo‘g‘rilgan bunday platformalar tobora ommalashib borayotgani ularda turli ko‘rinishdagi buzg‘unchi “fatvo”larning berib borilishi muammoning naqadar jiddiy ekanini ko‘rsatadi. Yoshlar ongiga nima singdirilsa, o‘sha muhrlanadi. Shuning uchun ham radikal oqimlar aynan yoshlarimizni o‘z tuzog‘iga ilintirishga harakat qiladilar. Ishonuvchanlik, kuch-g‘ayrati, qiziqqonlik yoshlarni destruktiv oqimlar qo‘liga tushib qolishiga sabab bo‘ladi. Bu haqda O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev quyidagicha ta’kidlaydi: “Yoshlar o‘rtasida jinoyat sodir etish, diniy ekstremistik oqimlarga, terrorchi guruhlarga qo‘shilib ketish holatlari ko‘payib borayotganligi kuzatilmoqda. Biz yoshlarga bepisand, begonalarcha munosabatda bo‘lsak, ular ham bizdan begonalashadi. O‘qishdan, ishdan, jamiyatdan, davlatdan, boringki, hayotdan ko‘ngli sovib, xalqimiz iborasi bilan aytganda, qo‘lini yuvib, qo‘ltig‘iga uradi”[5]. Shuning uchun ham, yoshlarimizni zararli axborot tahdidlaridan himoya qilish har bir aqli raso ziyolilarimizning muqaddas burchiga aylanishi hayotiy zaruratdir. Ijtimoiy tarmoqlar salbiy ta’sirining oldini olish uchun yoshlarning ma’naviy salohiyatini oshirish, axborot almashish imkoniyatlarini yanada kengaytirish maqsadida zamonaviy axborot texnologiyalari orqali maxsus internet dasturlarini ko‘proq tuzib, yoshlarga mo‘ljallangan turli mavzular bo‘yicha maqsadli sotsiopedagogik loyiha va tizimli dasturlarni tayyorlash va ularni doimiy tarzda yangilab borish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA. *Birinchi*dan, farzandlarimizni ona Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash uchun, avvalo, ularning ma’naviyatini yuksalirishimiz zarur. Buning uchun chuqur egallangan bilim, tajriba, shuningdek, ajdodlarimizdan qolgan ulkan ma’naviy merosni

tadqiq qilish zarur bo‘ladi. Toki yoshlarimiz milliy o‘zligini, dunyoni chuqur anglaydigan, zamonga hamnafas qadam tashlaydigan insonlar bo‘lib yetishishi zarur. Ana shunda yot va zararli, odob-axloq tushunchalarini rad etadigan g‘oyalar ularga o‘z ta’sirini o‘tkaza olmaydi; *ikkinchidan*, ijtimoiy tarmoqlarsiz zamonaviy dunyoni tasavvur qilib bo‘lmaydi. Ammo uning zararli oqibatlarini minimallashtirish va foydali tomonlarini targ‘ib qilish bugungi kun talabidir. Shu sababli, o‘shib kelayotgan yosh avlod ongi va tafakkurida zararli g‘oyalarning mavjud bo‘lmasligini ta’minlash, ularda ijtimoiy tarmoqlardan to‘g‘ri va maqsadli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish jamiyatimiz vakillari oldida turgan asosiy vazifalardandir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Rajabov H.I Global tarmoq manzarasi.\ Globalashuv sharoitida axborot tahdidlariga qarshi kurashishning zamonaviy texnologiyalarini yaratish muammolari: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. –Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. –B. 207.

2. Tashmetov T.X. (2023) Topical issues of ideological and ideological preservation of the minds and hearts of young people from information attacks on the internet // American Journal of Interdisciplinary Research and Development. Volume 13, Feb. -pp. 226-230.

3. Муродова Ш.Ижтимоий тармоқ сўқмоқлари. –Тошкент: // Тафаккур, Ж. 2013.№ 4. –Б. 21.

4. Яхё Муҳаммад Амин. Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя. –Тошкент: Моварауннаҳр, 2016. –Б. 5.

5. Мирзиёев Ш.М. Жисмоний ва маънавий баркамол ёшлар – бугунги ва эртанги кунимизнинг ҳал қилувчи кучидир // Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Ж. 1. – Тошкент: Ўзбекистон НМИУ, 2017. – Б. 507-510.

6. Tashmetov T.X. (2023) Trends in spiritual renewal of global and regional integration // Journal of Modern Educational Achievements. Vol.3. –pp. 162-167.

7. Tashmetov T.X. (2022) Innovative Technologies to Improve the Spirituality of the Youth during the Global Changes // JOURNAL OF APPLIED RESEARCH. Volume: 08 Issue: 07 July. -pp. 528-531.